

СПІЛЬНИЙ УКРАЇНСЬКО-БІЛОРУСЬКИЙ ПРОЕКТ «ЕТНОКУЛЬТУРНА СПАДЩИНА НАРОДІВ УКРАЇНИ ТА БІЛОРУСІ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ДИСКУРСУ»*

Леся Вахніна

Наукові зв'язки Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України (далі — ІМФЕ ім. М. Т. Рильського) з ученими і діячами культури Республіки Білорусь мають давні та стійкі традиції, адже біля їх джерел ще в 60-х роках ХХ ст. стояв тогочасний директор Інституту поет-академік М. Рильський, який був побратимом білоруських митців Якуба Коласа та Янки Купали.

З Інститутом мистецтвознавства, етнографії та фольклору імені К. Крапиви НАН Білорусі, який нині входить до складу Центру дослідження білоруської культури, мови та літератури НАН Білорусі (директор — академік О. Локотко), київських науковців пов'язували спільні експедиції, наукові конференції, доповіді на вчених радах, презентації видань, підготовка наукових кадрів тощо.

Накреслення нових перспектив неможливе без спільної координації роботи та участі в наукових конференціях в Україні та Білорусі. На міжнародних конгресах МАУ та багатьох конференціях і семінарах в Україні з доповідями виступали білоруські дослідники — завідувач відділу міжнародних зв'язків Президії НАН Білорусі, кандидат філософських наук В. Подкопаєв, доктор філологічних наук, професор О. Морозов, кандидат філологічних наук, доцент Т. Морозова, доктор філологічних наук, професор В. Новак, доктор філологічних наук, професор О. Станкевич, доктор філологічних наук, професор І. Швед, доктор історичних наук Г. Касперович та ін. Білоруські фольклористи О. Морозов, Т. Морозова,

О. Шарая брали участь у 35 Міжнародній баладній конференції SIEF у Києві (2005), їхні виступи опубліковано у збірнику доповідей, виданому ІМФЕ ім. М. Т. Рильського (Київ, 2009). У Мінську 2009 року відбулася 39 Міжнародна баладна конференція SIEF, на якій прозвучало вітальне слово академіка Г. Скрипник і де виступили з доповідями українські науковці Л. Вахніна (була також членом оргкомітету), І. Юджін, І. Головаха. Співробітники ІМФЕ ім. М. Т. Рильського Г. Бондаренко та Л. Вахніна брали участь як доповідачі в Міжнародній науковій конференції «Національна філософія в контексті сучасних глобалізаційних процесів» (2010 р., Мінськ). Українські науковці були також делегатами XV Міжнародного з'їзду славистів, який відбувся в Мінську 2013 року.

Протягом тривалого часу ІМФЕ ім. М. Т. Рильського плідно співпрацює з Державним фондом фундаментальних досліджень України (далі — ДФФД України). Участь у багатьох проектах дозволила співробітникам Інституту опублікувати низку нових монографій, статей, надати практичну допомогу органам державної влади та управління, зокрема МЗС України, Київській міській державній адміністрації тощо. Результати наукових розробок було апробовано та впроваджено до навчального процесу на історичних факультетах Одеського національного університету імені І. І. Мечникова та Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Важливо, що грантові проекти ДФФД України розширюють міжнародну співпрацю

* ДФФД України, ф. 73.

Інституту, сприяють євроінтеграційній складовій української науки. Одним з пріоритетних напрямів діяльності ДФФД України є проведення конкурсів з виконання спільних українсько-білоруських проектів з аналогічним Фондом у Мінську.

Разом з білоруськими колегами в ІМФЕ ім. М. Т. Рильського було здійснено багато наукових проектів за підтримки ДФФД України, які пройшли відповідний конкурсний відбір. Було проведено спільні дослідження, присвячені українсько-білоруському пограниччю, концептуальним основам міжкультурної взаємодії обох країн, цивілізаційному внеску Білорусі та України у формування загальноєвропейського культурного простору, екології культури після аварії на ЧАЕС тощо.

Для вітчизняної гуманітаристики особливо цінною є увага ДФФД України до проектів, що сприяють збереженню культури етнічних спільнот України. Тому новий спільний українсько-білоруський проект ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України та Центру дослідження білоруської культури, мови та літератури НАН Білорусі «Етнокультурна спадщина народів України та Білорусі в контексті сучасного соціокультурного дискурсу» присвячений вивченню українсько-білоруського порубіжжя, зокрема джерелам, що репрезентують традиційну культуру українців Берестейщини, — матеріалам фольклорно-етнографічних експедицій, місцевих видань з етнографії, історичного краєзнавства. Саме явища матеріальної та духовної культури можуть слугувати маркерами національної ідентичності, засвідчуючи збереженість етносу в новому соціально-політичному просторі. З огляду на це особливу увагу приділено дослідженню практичного аспекту народознавчих студій, вивченню сучасних форм трансляції етнокультурної спадщини українців Білорусі. На теренах Берестейщини за державної підтримки в містах, містечках, по селах проводяться концерти, конкурси, фестивалі народної культури, у яких беруть участь фольклорні колективи. Завдяки цьо-

му в місцевих осередках культури існують вокальні, фольклорно-етнографічні гурти, учасниками яких відтворюється місцевий пісенний репертуар, реконструюються автентичні обряди, зберігається народний стрій. Таким чином, зберігається певний масив етнокультурної спадщини українців краю. Та на жаль, відсутність освіти рідною мовою спричинює певні асиміляційні процеси. В Україні проблеми збереження та популяризації духовної спадщини народу вже давно потребують об'єднаних зусиль науковців, працівників культури та освіти. Особливу увагу в проекті приділено висвітленню проблем національної ідентичності, самосвідомості. У рамках проекту проводиться моніторинг сучасного стану пам'яток національної культури. У 2016 році виконавці проекту Г. Бондаренко, Л. Боса та І. Огієнко здійснили експедиційне дослідження Волинської та Рівненської областей на порубіжжі України та Білорусі, обстеживши низку об'єктів. В умовах загрози знищення всього комплексу народної культури унікального природного та етнокультурного

середовища пограниччя важливе місце відведено етнологічним студіям.

На основі проекту здійснюється вироблення теоретичних засад і концепцій культурної цілісності обох держав. Дослідження духовних традицій та історичного досвіду добросусідства дадуть можливість для нарощування ефективної міжкультурної кооперації та сприятимуть виробленню відповідної культурної політики. У зв'язку із цим важливе місце в дослідженні посідало вироблення основних складових комплексної програми міжкультурної взаємодії України та Білорусі в нових умовах сучасного міждержавного діалогу.

Результати проектів знаходять також практичне використання в діяльності Центру білоруської мови та культури при кафедрі слов'янської філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Важливим аспектом наукової співпраці двох академічних установ України та Білорусі є робочі зустрічі науковців. Так, 28 березня 2017 року в конференц-залі ІМФЕ

ім. М. Т. Рильського відбулася зустріч зі співробітниками відділу народознавства Інституту мистецтвознавства, етнографії та фольклору імені К. Крапиви — доктором історичних наук Галиною Касперович та кандидатом історичних наук Тетяною Кухаронак. Робочу нараду провела директор ІМФЕ ім. М. Т. Рильського, доктор історичних наук, академік Ганна Скрипник, яка охарактеризувала здобутки українсько-білоруського співробітництва, що має довготривалий і постійний характер, та окреслила дослідницькі напрями подальшої співпраці в царині етнології та фольклористики.

Відомий білоруський етнолог Г. Касперович виступила з науковою доповіддю «Етнокультурна спадщина білоруського народу в сучасній культурі білорусів», де було відображено результати реалізації спільного українсько-білоруського проекту «Етнокультурна спадщина народів України та Білорусі в контексті сучасного соціокультурного дискурсу». У своїй доповіді Г. Касперович, серед іншого, детально зупинилася на власних спостереженнях у галузі сільського господарства, зокрема тваринництва, у сучасній Білорусі.

Слід зазначити, що Г. Касперович очолює колектив білоруських виконавців проекту, у якому беруть участь директор Центру білоруської культури, мови та літератури НАН Білорусі академік О. Локотко та кандидати наук Т. Кухаронак і О. Алфьорова. Т. Кухаронак є автором розділів, присвячених українській діаспорі в Білорусі, у колективній монографії «Кто живет в Беларуси». Г. Касперович вивчає демографічні процеси, у тому числі й ті, що стосуються українців Білорусі. Академік О. Локотко — відомий дослідник східнослов'янських зв'язків у народній архітектурі, автор праці «Нарысы гісторыі культуры Беларусі». О. Алфьорова займається порівняльним дослідженням паремій (монографія «Усходнеславянскія і заходнеславянскія загадкі. Вобразна-паэтычная сістэма», 2008 р.), а також міфопоетикою образів у східнослов'янському фольклорі.

З української сторони керівником проекту є директор ІМФЕ ім. М. Т. Рильського академік Г. Скрипник, виконавці: завідувач відділу української та зарубіжної фольклористики, кандидат філологічних наук Л. Вахніна, кандидат історичних наук, провідний науковий співробітник «Українського етнологічного центру» Г. Бондаренко, кандидат історичних наук Л. Боса та кандидат філологічних наук І. Огієнко.

На робочій нараді виступила також виконавець проекту старший науковий співробітник згаданого Центру Т. Кухаронок, яка висвітлила специфіку побутування білоруської народної обрядовості в наш час. Обидві доповіді викликали значне зацікавлення, прозвучало чимало запитань до виступаючих про стан білоруської культури, мови, поповнення кадрового складу НАН Білорусі молодими вченими, їхній внесок у науку, сучасні трансформації традиційних обрядів тощо. На обговоренні доповідей гостей та робочій нараді щодо проекту виступили науковці ІМФЕ ім. М. Т. Рильського Г. Бондаренко, В. Борисенко, Л. Боса та ін. Так, Л. Боса розповіла про своє нещодавнє перебування в Мінську, враження від країни, проведені дослідження, які представлено на шпальтах журналу «Народна творчість та етнологія» з посиланням на проект. Доктор мистецтвознавства, професор М. Хай додав власні спостереження як музикознавець, продемонстрував специфічний пастівницький український народний інструмент *фуркало* (білоруська *чуринга*). Українські етологи зауважили багато спільних рис в обрядовості українців та білорусів.

Наприкінці робочої наради традиційно відбувся обмін новими виданнями науковців обох країн. Академік Г. Скрипник подарувала білоруським колегам кілька розлогіх томів праць, опублікованих в ІМФЕ ім. М. Т. Рильського, та подякувала їм за цікаві доповіді.

Обмін публікаціями в наукових виданнях обох установ набув постійного характеру. Білоруські науковці О. Локотко, Г. Касперович, О. Алфьорова та В. Новак активно сприяють появі статей співробітників ІМФЕ

ім. М. Т. Рильського у фаховому виданні Центру «Пытання мастацтвазнаўства, этналогіі і фалькларыстыкі». Важливим етапом українсько-білоруських зв'язків став білоруський спецвипуск журналу «Народна творчість та етнографія» (2009, № 6) та спільна монографія «Соціокультурні параметри життя населення в зоні Чорнобильської катастрофи». У журналі «Народна творчість та етнологія» і щорічниках «Матеріали до української етнології» і «Слов'янський світ» майже в кожному номері публікуються статті білоруських колег. Професор В. Новак є членом редколегії щорічника «Слов'янський світ» та членом оргкомітету щорічних міжнародних славистичних конференцій до Дня слов'янської писемності та культури, що відбуваються в Києві під егідою Українського комітету славистів та Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Білоруська проблематика в українських виданнях завжди викликає зацікавлення в українських читачів, сприяючи взаємному пізнанню та накреслюючи перспективи спільного розвитку.

